

Katsauksia

Veli-Pekka Tynkkynen

NIMBY-allerginen toimintastrategia ja kaavoituksen jälkeinen 'musta aukko'

Katsaus hallinnon taiteeseen

Kuvaan tässä katsauksessa Tampereen Takahuhtiin suunnitellun lastenkotihankkeen etenemistä naapurin, omakotiyhdistysaktiivin ja aluesuunnittelun tutkijan näkökulmista. Näiden positioiden kautta tapaukseen avautuu mielenkiintoinen, mutta itserefleksion moniulotteisuuden takia samalla varsin haastava 'triangulaatio'. Toisin sanoen pohdin sitä, miten aluesuunnittelun tutkija nivoutuu tutkimuskohteensa valta-asetelmaan. Suunnitellun lastenkodin naapurissa asuvana minulla on tutkimuskohteeseen liittyviä henkilökohtaisia intressejä, joiden vuoksi tämä tapaus on poikkeuksellinen valta-asetelmien pohtimista ajatellen.

Tämän katsauksen kautta osallistun myös NIMBY-teemasta käytyyn keskusteluun. Erityisesti vertaan lastenkotihanketta Riitta Kuparisen (2008) 'Tapaus Marjaniemeen', missä NIMBY-teeman nosti pintaan kehitysvammaisten asuntolalaitoksen rakentamissuunnitelmat. Lastenkotihankkeen peilaaminen Marjaniemen tapaukseen on osuva valinta, sillä molemmissa tapauksissa on kyse jo kaavoitetun yleisten rakennusten tontin rakennuslupavaiheesta. Tunnen hyvin tämänkin hankkeen kontekstin, sillä olen varttunut osan lapsuusvuosistani Helsingin Marjaniemessä.

Kuparinen (2008: 56) ei artikkelissaan "NIMBY-ilmiö 'Tapaus Marjaniemen' valossa" erittele positiotaan tutkijana, vaan mainitsee asian artikkelinsa ainoassa loppuviitteessä yhdellä lauseella. Tämä on merkittävää, sillä hän aloitti väitöskirjatutkimuksensa Kehitysvammatuki 57 ry:n Marjaniemen yksikön rakentamishankkeen vastuul-

lisenä johtajana – eli on siten vahvasti osallinen. Kuparisen positio vertautuu osittain Takahuhdin lastenkotiyrittäjään. Tämänkaltaiset sitoumukset tulisi kertoa heti aluksi, eksplisiittisesti eriteltyinä, jotta lukija osaisi kohdistaa kriittisen katseen metodeihin, metodologiaan ja analyysiin tutkijan position avaamasta perspektiivistä. Lukija esimerkiksi haluaisi kuulla Kuparisen roolista hankkeen käynnistysvaiheessa, kun Kehitysvammatuki 57 valitsi matalan profiilin linjan hankkeen tiedottamisessa (ks. katsauksen luku "Tarinan opetus?"). Kuparisen (2005: 108) väitöskirjassa tämä positio ja valan välinen pohdinta on osittain mukana, mutta myöhemmin kirjoittamastaan artikkelista hän on jättänyt sen pois.

Kuparisen näkökulmasta poiketen tämän kirjoituksen fokus on virallisessa suunnitteluprosessissa ja erityisesti sen puitteissa käytettävissä taktiikoissa, jotka kietoutuvat aluesuunnittelun valankäyttöön. Lähestyn valtaa hallintatapa-käsitteen (*governmentality, art of government*) kautta, koska sen avulla voin avata suunnittelun kirjattujen päämäärien suhdetta käytännön toimintaan.

Hallintatavan tutkija selvittää, miten hallinnossa ilmenevä kollektiivinen ajattelu toimii osana toimintaa. Käytännöt avautuvat näkökulmasta, jossa toiminta ja sanottu, säännöt ja niiden syyt sekä suunniteltu ja kyseenalaistamaton yhdistyvät (Foucault 1991a: 75). Hallintatavassa siis näkyvät hallinnon keinot esittää asiat ja puuttua niihin (Dean 1999: 50). Mitchell Deanin (1999: 18) mukaan hallintatavan tutkijan tulisi kiinnittää

huomiota siihen, miten valtaa ylläpidetään, totuus määritellään ja identiteetit tuotetaan. Michel Foucault (1991b: 87) kutsui modernia hallintatapaa hallinnon taiteeksi (*art of government*), sillä vallan, totuuden ja identiteetin tuottamisessa vaaditaan hienosäädettyä käytännöllistä tietotaitoa, osaamista, mielikuvitusta ja taktisia kykyjä.

Etenkin kaupunkisuunnittelun kentällä hallintatapaa voi kutsua taiteeksi, koska siinä kajotaan fyysisen ympäristön ekologisten ja esteettisten muuttujien ohella voimakkaita tunteita herättäviin sosio-ekonomisiin intresseihin sekä identiteettijä rakentaviin yksityisyyden ja elämismaailman tiloihin. Ympäristön suunnittelussa on siis kyse 'kurinpidollisen' ja biopoliittisen hallintatavan yhteenkietoutumisesta, jolloin elinympäristömme tuottamisessa liikutaan puuttumisien ja puuttumattajättämisien häilyvällä rajavyöhykkeellä (vrt. Tynkkynen 2009a). Lastenkotihankkeen edetessä nousi hyvin esiin, miten hallinnon taide yhdisti taktisen toiminnan sekä diskursiiviseen että suoraan vallankäyttöön toimijuuden (identiteetin) ja totuuden määrittelyn kautta.

Tapauksen kautta nostan keskusteluun kaavoituksen tulkinnanvaraisuuden sekä asiantuntija- ja maallikkoymmärryksen erot aluesuunnittelussa käytetyssä kielessä, mutta pohdin myös näiden erojen synnyttämän vallankäytön mahdollisia seurauksia. Päätän katsauksen ehdotukseen kaavoituksen ja rakennusluvan välisen 'mustan aukon' täyttämiseksi avoimuuden 'valolla'.¹

Lastenkotihankkeen kronologia: vaikenemista, keskustelunavauksia ja konflikteja

Uuden lastenkodin perustamiseen tähtäävä prosessi alkoi keväällä 2008, kun Pirkanmaalla jo toimiva yksityinen lastenkoti oli tiedustellut Tampereen kaavaviranomaisilta mahdollisuutta rakentaa laajenevaa toimintaansa varten uusi toimipaikka Tampereelle. Yrityksen tavoitteena oli kasvattaa kouluikäisille (7–18-vuotiaille) tarkoitettun lastenkodin paikkamäärää nykyisestä seitsemästä aluksi 14:ään ja lopulta 21:een. Kaupungin asemakaavapäällikkö oli lastenkotiyrittäjän kanssa haarukoinut muutamia tontteja, jotka olisivat sopivia kolmen ison omakotitalon kokoisen hankkeen toteuttamiselle. Valinta osui lopulta Takahuhdin kaupunginosan yleisten rakennusten tonttiin osin toimitusjohtajan oman asuinpaikan, mutta lopulta kaava-arkkitehdin vapaiden tonttien vertailun perusteella. Naapureihin ja paikalliseen omakotiyhdistykseen kaupunki ei ollut yhteydessä prosessin käynnis-

tyttyä. Koska asemakaava-arkkitehti oli tulkinut tontin sopivan lastenkodin sijoittamispaikaksi eli olevan kaavan salliva toiminto, hän ei kokenut tarpeelliseksi tiedottaa asiasta naapureille.

Vuonna 2001 hyväksytty Takahuhdin länsiosan asemakaavamuutos 1950-luvulta peräisin olleista koulu- ja urheilukentätontteista yleisten rakennusten tonttialueeksi perusteltiin vanhusten ja vammaisten palvelutilojen kasvavalla tarpeella. Kaavaperusteluista ja kaavasta annetuista lausunnoista (Tampereen kaupunki 2000a; Tampereen kaupunki 2000b) käy ilmi, että kaavamuutos niin sanotusti myytiin alueen asukkaille sekä Irjalan ja Ruotulan omakotiyhdistyksille vanhusten ja vammaisten palvelutalon tarpeella. Alueen yhdistykset ja rajanaapurit olivat tyytyväisiä kaavaan myös siksi, että se sinetöi tonttiin rajautuvien viheralueiden pysymisen ennallaan. Alueen toimijat jäivät siihen olettamukseen, että paikalle rakennetaan vanhusten tai vammaisten palvelutalo. Yleisten rakennusten tontin todellisuudessa mahdollistamaa toimintojen valikoimaa ei eritelty prosessissa, eikä siten kaavaselostuksessakaan.

Lastenkotia varten tarvittava tontti oli kuitenkin huomattavasti pienempi kuin kaavassa merkitty yleisten rakennusten tontti, joten tontti piti lohkoa uutta tarvetta varten. Laki velvoittaa tiedottamaan naapureille, mikäli tonttijakoa ollaan suorittamassa, joten Tampereen tonttivilanomaiset ottivat rajanaapureihin yhteyttä ensimmäisen keran tammikuussa 2009. Kaupungin tiedotteessa, josta kävi ilmi hehtaarin tontin jakaminen noin 3000 ja 7000 neliön tonteiksi, tontinjakopäätöksestä annettiin valitusmahdollisuus kuukauden ajaksi sekä osoitettiin viranomaisen, jonka puoleen voi kysymysten ilmaantuessa kääntyä.

Tässä vaiheessa kaksi rajanaapuriperhettä otti yhteyttä tiedotteessa mainittuun tonttiosaston virkamieheen ja kysyi tontin lohkomisen syytä. Vastausta ei kuitenkaan kaupungin taholta osattu tai haluttu antaa. Vasta tontin lohkomisesta annetun valitusajan päätyttyä, maaliskuussa 2009, perheemme sai kolmen muun rajanaapurin sekä Irjalan omakotiyhdistyksen kanssa tietää vireillä olevasta hankkeesta, kun lastenkodin toimitusjohtaja otti yhteyttä esitelläkseen rakennuslupa-anomusta. Tässä vaiheessa myös minä olin kaupungin viranomaisiin yhteydessä selvittääkseni suunnitteluprosessin etenemistä kaupungin ja rakennuttajan välillä. Tässäkään vaiheessa kaupungin viranomaiset eivät paljastaneet rakennushankkeesta mitään, joten päätin kirjoittaa hankkeen salamyhkäisestä luonteesta mielipidekirjoituksen *Aamulehteen* (Kuva 1).

Kiistojen pelko ohjaa suunnittelua

Asuinalueilla ilmenevä vastustus uutta rakentamista kohtaan on NIMBY:nä tunnettu ilmiö, jolloin omaa 'takapihaa' suojellaan negatiivisiksi koetuilta muutoksilta. Muutos määrittelee kaupunkien elämää, joten asukkaiden näkemysten huomioiminen on keskeinen osa demokraattista kaupunkipolitiikkaa. Aluesuunnittelulainsäädännön muutos on antanut virallisen äänen takapihojan suojeleville, joten muutostarpeet ja huoli voidaan nykyään sovittaa yhteen.

Näin tapahtui Takahuhdin alueella 1990-luvun lopulla, jolloin asukkaat ja kaupunki päätyivät kompromissiin Irjalan peltojen käytöstä. Asemakaava vahvistettiin vuonna 2001, jossa viheralueet päätettiin säilyttää. Kaupungin tulevaisuuden tilantarpeita varten alueen länsiosaan varattiin hehtaarin tontti vanhusten tai vammaisten palvelutaloja varten. Tiedustellessani kaavoittajilta vuonna 2004 tontin rakentamisesta, siitä ei ollut tietoa. Naapurit luvattiin pitää ajan tasalla.

Nyt tonttia havittelee lastenkotia pyörittävä yritys, jolta Tampere ostaisi palveluja. Prosessi yrityksen ja kaupungin eri virastojen välillä on ollut käynnissä ainakin viime syksystä, mutta naapureita tai omakotiyhdistyksiä ei kaupunki ole lähestynyt. Ymmärtäisin tämän, jos kyseessä olisi kaavan toteutuminen alkuperäisen käyttömuodon mukaisesti, jolloin rakennuslupavaiheessa rakennuttaja informoi hankkeesta alueella asuvia.

Keskustelu asukkaiden kanssa kaavan käyttömuodon muutoksesta, vanhustentalosta lastenkodiksi, olisi ollut aluesuunnittelulainsäädännön *hengen* mukaista. Nyt kaavamerkinnän vastainen muutos halutaan hoitaa rakennuttajan ja naapurien välisellä keskustelulla, samanarvoisena asiana kuin poikkeaminen kaavan rakentamismääräyksistä metriä leveämmän terassin osalta.

Kolme naapuriperhettä on tiedustellut kaupungin kaavoitus-, rakennusvalvonta- sekä tonttiosaston viranomaisilta syytä tontin lohkomiseen. Se on ollut ainoa indikaattori meille, että alueelle ollaan rakentamassa. Kaupungin virkamiehet ovat valehdelleet väittäessään, etteivät tiedä asiasta mitään. Prosessin eteneminen muistuttaa tutkimaani pietarilaista kaupunkisuunnittelua, jossa asukkaiden protesteihin on vastattu 'mykällä' vallankäytöllä – vaikenemalla asiaan ei tarvitse ottaa kantaa.

Kuinka tarkoituksellinen on tämä kaupungin toimintatapa, jonka keinoin laajan kirjon toimintoja mahdollistava asemakaava saadaan helpommin hyväksytyttyä, kun kaavaa perustellaan 'rauhallisilla' toiminnoilla, kuten vanhusten tai vammaisten talolla? Pelkäävätkö kaavoittajat kiistoja NIMBY-aktiivisilla alueilla siinä määrin, että asemakaavan edellyttämän toiminnon tulkinnanvaraisuutta pidetään siunauksena?

Toimintatapa kuitenkin evää osallisilta mahdollisuuden vaikuttaa kaavoituksen sisältöön. Tämä siitä syystä, että rakennuslupavaiheessa asukkaat eivät ole *osallisia* kaavaprosessin tapaan, kuten rakennusvalvonnasta minua opastettiin. Kaavoittajat siis tietävät, että kaavan alkuperäistä käyttötarkoitusta voidaan muuttaa kevyemmällä byrokratialla rakennuslupavaiheessa. Riittää, että rakennuttaja informoi naapureita.

Irjalan pellot ovat laajat, joten sinne mahtuvat sekä lastenkoti että riittävät virkistysalueet. Alueemme ja laajemminkin kaupungin tulevaa maankäyttöä silmällä pitäen olen kuitenkin kiinnostunut kuulemaan Tampereen kaupungin ympäristö- ja rakennuspuolen perustelut toimintatapansa oikeutuksesta. Haluaisin myös tietää, mitä muita toimintoja Takahuhdin yleiselle tontille voidaan osalliset sivuuttavan rakennuslupakäytännön kautta sijoittaa? Lastenkotien keskittymä vai jotakin sellaista, mitä kukaan ei varmasti halua naapurikseen?

Veli-Pekka Tynkkynen
 Tutkijatohtori, Helsingin yliopiston maantieteen laitos
 Irjalan omakotiyhdistyksen sihteeri

Kuva 1. Mielpidekirjoituksen innoittajana oli tiedon tarkoituksellinen pimmittäminen (Tynkkynen 2009b).

Kirjoitukseeni ei tullut vastineita, eikä kukaan ottanut minuun suoraan yhteyttä. Heti kirjoituksen julkaisemisen jälkeen pyrin sijoittamis päätöksen tehneen arkkitehdin puheille kutsuakseni hänet Irjalan omakotiyhdistyksen keskusteluiltaan, Foorumiin, jonka olin omakotiyhdistyksen johtokunnan siunauksella lupautunut järjestämään toukokuussa. Arkkitehti ei ollut tavattavissa, joten jätin kirjallisen osallistumispyynnön. Tapasin kuitenkin rakennusvalvonnan kaksi arkkitehtia, jotka tulisivat käsittelemään kyseisen rakennuslupahakemuksen. Kaupungin kannanotto kirjoitukseeni tuli kuitenkin yllättävää kautta: kohdetta 1990-luvun lopulla suunnittelemassa ollut arkkitehti soitti tuntemalleen Irjalan omakotiyhdistyksen pitkäaikaiselle johtohahmolle ja oli hyvin tuhtunut kirjoituksestani.

Tästä seurasi se, että omakotiyhdistyksemme keskeinen vaikuttaja hyökkäsi minua vastaan, saaden suurimman osan johtoryhmästä kannalleen. Hän välitti arkkitehdin varoituksen (Kuva 2), ja oli tämän kanssa samaa mieltä tällaisen mielipiteenilmaisun vahingollisuudesta alueemme tulevaisuutta ajatellen. Pyyhkeitä sain myös siitä, että olin kutsunut kaupungin kaavoittajia ja arkkitehtejä ideoimaani Foorumiin ilman, että johtoryhmässä olisi lopullisesti päätetty ketkä kutsutaan. Olin esittänyt Foorumi-idean lastenkotihankkeen tiimoilta ennen mielipidekirjoitukseni julkaisemista, ja siitä oli keskusteltu edellisessä kokouksessa, eikä tuolloin kukaan vastustanut ajatusta.

Arkkitehti, jolle olin jättänyt sekä kirjallisen että sähköpostilla lähetetyn osallistumispyynnön Foorumiin, ilmoitti minulle huhtikuun lopulla sähköpostitse, että ”*osallistun ilomielin Foorumiin*”. Kuten toisesta mielipidekirjoituksestani (Kuva 2) käy ilmi, arkkitehti ei koskaan saapunut tilaisuuteen. Omakotiyhdistyksen huhtikuun kokouksen jälkipyykkinä sain jälleen moitteita siitä, että olin aikeissa mainostaa Foorumia alueen valopylväissä. Vaikka olin maininnut asiasta aiemmassa kokouksessa, mainoksista ei oltu kuitenkaan päätetty. Mainostamis päätöstä ei lopulta saatu aikaan ennen Foorumia, mikä osoitti johtoryhmän vastahakoisuuden koko tilaisuutta kohtaan ja nosti esille johtoryhmän pelon, että asian avoin käsittely olisi vahingollista. Omakotiyhdistyksen maaliskuussa järjestämää kirpputoria mainostettiin kyllä valopylväissä ilman erillistä päätöstä, mutta Foorumin mainostaminen olisi vaatinut päätöksen.

Marjaniemen tapauksessa (Kuparinen 2008: 90) asukasyhdistys oli päätenyt vastaavaan keskustelutilaisuuteen, mutta tilaisuus oli tarkoitettu vain johtoryhmän jäsenille. Sekä Marjaniemessä

että Irjalassa paikallisesta yhdistyksestä ilmaantui avointa keskustelua vastustavia henkilöitä. Marjaniemessä avointa kokousta ei järjestetty, toisin kuin Irjalassa. Marjaniemessä avoimen keskustelun esteenä oli pyrkimys hillitä puoltavien näkemysten syntymistä vammaisten palvelutaloa kohtaan ja siten yhtenäisen ’Marjaniemi-hengen’ ylläpito. Irjalassa taas nihkeää suhtautumista Foorumia kohtaan selitti mielestäni yleisempi pelko viranomaiskonfliktien vahingollisuudesta alueen tulevaisuutta silmällä pitäen. Ero marjaniemelaisten ja irjalalaisten välillä on se, että marjaniemelaísilla on itsenäinen asema – he ovat ’valtio valtiossa’, kuten Kuparinen (2008: 83) kuvaa – kun taas Irjalassa lähes kaikki tontit ovat kaupungin omistuksessa. Tämä on luonnollisesti neuvotteluasemana huomattavasti heikompi kuin marjaniemelaisten tontinomistajastatus.

Foorumin aikoihin lastenkotiryttäjä jätti rakennuslupahakemuksen sisään ja hankkeen katselmus rajanaapureille järjestettiin 3.6.2009 kello 13–14. Ilmoitus järjestettävästä katselmuksesta tuli postitse tasan viikkoa ennen tilaisuutta. Itse en esimerkiksi työmatkani takia voinut osallistua. Katselmuksen pika-aikataulu aiheutti ihmetystä naapureiden keskuudessa, sillä työikäisille tuottaa ongelmia osallistua katselmukseen päiväsaikaan. Viikon varotusaika ja ajankohta keskellä päivää kertovat siitä, ettei katselmuksella tavoiteltu kaikkien osallistumista. Ajankohdasta ei saanut valittaa, eikä sitä saanut muutettua.

Naapuriperheemme valitti rakennusluvasta kesäkuun katselmuksen jälkeen, keskusteltuaan Tampereen kaupungin lakimiehen kanssa kaavaselostuksen linjausten ja lastenkotihankkeen ristiriitaisuudesta. Lokakuuhun 2009 mennessä rakennuslupaa ei ole käsitelty Tampereen yhdyskuntalautakunnassa. Rakentamisen kohtalo on siis tätä kirjoitettaessa edelleen avoin.

Tutkijan positio ja valta

Konstruktionistinen yhteiskuntatiede on nostanut tutkija ja valta -problematiikan tiedeyhteisön agendalle, millä on ollut metodologiaa kehittävä vaikutus. Postmodernin tieteen yksi keskeinen argumentti on, että positiolla on merkitystä. Realistinen tiede ei tunnusta tätä, koska siinä nähdään, että tutkija pyrkii aina objektiivisuuteen (Töttö 1999: 103–104). Postmoderni tiede ei kiistä tätä – tutkimusmenetelmien osalta objektiivisuuteen tulee pyrkiä – mutta tutkimuksen avoimuuden ja etiikan kannalta positioiden esiintuominen on yksi keino lisätä tutkimuksen ’puhtautta’, kun lu-

Mykkyys ja pelottelu hallintatapana

Kirjoitin Aamulehden mielipiteissä 31.3. Tampereen kaupungin NIMBY ('ei takapihalleni') -pelon vääristämistä hallintatavasta. Kyse on Takahuhdin länsiosan yleisten rakennusten tontista, jonka tarvetta perusteltiin asemakaavassa vuonna 2001 vanhusten- ja vammaisten palvelutalon tarpeella. Nyt lastenkotia pyörittävä yritys on solminut tontista vuokrasopimuksen kaupungin kanssa, ja rakennuslupaa on haettu.

Penäsin Tampereen kaavoitus-, tontti- ja rakennusvalvonnan viranomaisilta syytä siihen, miksi alueen asukkaita ei ole otettu prosessiin mukaan, vaikka hankesuunnitelma on ollut käynnissä jo vuoden. Kyseessä on selkeästi kaavan alkuperäisen käyttömuodon muutos. Epäilin asukasaktiivisuuden pelon ohjaavan hallintatapaa asukkaat sivuuttavan mykän vallankäytön suuntaan. Vastinetta virkamiehet eivät ole kirjoittaneet, eikä kukaan ole ottanut allekirjoittaneeseen yhteyttä asian tiimoilta.

Järjestin myös 12.5. paikallisen omakotiyhdistyksen nimissä keskusteluillan, johon kutsuin sekä kaupungin asemakaava-arkkitehdin että lastenkotiyhtymän edustajat. Foorumin idea oli selkeyttää alueen asukkailla kaavan tulkintaa, kuvata prosessi 'kaavasta rakennuslupaan', mutta myös esitellä lastenkodin toimintaa.

Eriskummallista Tampereen mykälle vallankäytölle maankäytön puolella on se, että tilaisuuteen jo lupautunut asemakaava-arkkitehti jäi mitään ilmoittamatta saapumatta Foorumiimme. Yli 30 alueen asukasta sai tyytyä lastenkotiyrittäjän alustukseen, ja tämä saikin vastailla osin virkamiesten puolesta asukkaiden kysymyksiin. Kaksi viikkoa tilaisuuden jälkeen arkkitehti viestitti minulle unohtaneensa tilaisuuden. Paljon mahdollista, mutta epäilen päätöksen olleen kollektiivisen – asiaan ei oteta kantaa, jotta ei vain sanottaisi julkisesti mitään, mikä saattaisi vaarantaa hankkeen.

Ennen arkkitehdin kutsua olin käynyt henkilökohtaisesti pyytämässä kahta rakennusvalvonnan virkamiestä Foorumiimme. Rakennusvalvonta on nimittäin se instanssi, joka tulkitsee kaavaa rakennuslupavaiheessa. Herrat kieltäytyivät vedoten siihen, että Foorumi ei kuulu virkatehtäviin.

Perisuomalaisen konsensuskulttuurin valtamaisemaa puolestaan maalaili eräs toinen, edellisestä kirjoituksestani kimpaantunut arkkitehti. Hän oli soittanut omakotiyhdistyksemme jäsenelle – ei siis suoraan minulle – ja esittänyt, että kirjoitukseni kaltainen elämäntyyli on pahasta.

Kaiken kukkuraksi samaiset rakennusvalvonnan virkamiehet ovat kehottaneet lastenkotiyrittäjää poistamaan rakennuslupahakemuksesta maininnan luvan poikkeamisesta asemakaavan alkuperäisestä perustelusta (vanhusten palvelutalon tarve). Tämä kehoitus liittyy siihen, 'ettei kaavaselostuksilla ole mitään merkitystä, mikäli asia riitautetaan', kuten rakennusvalvonnan virkamiehet osasivat kertoa, vedoten johonkin ennakkotapaukseen.

Kehotan Tampereen yhdyskuntalautakuntaa pohtimaan heidän alaisuudessaan toimivien virkamiesten vallankäyttöä ja heidän ylläpitämää hallintatapaa. Ehdotan myös, että jatkossa osallistumiskäytäntöjä muutetaan kaavan perustelujen vastaisten hankkeiden osalta niin, että neuvottelut osallisten kanssa ulotetaan kaava- ja rakennuslupavaiheen väliseen 'mustaan aukkoon'.

Veli-Pekka Tynkkynen
 Tutkijatohtori, Suomen Akatemia / Helsingin yliopiston maantieteen laitos
 Asukasyhdistysaktiivi

Kuva 2. Ensimmäistä kirjoitustani ja Foorumia kohdannut vastustus johti siihen, että en allekirjoittanut uutta mielipidettä omakotiyhdistyksen nimissä, ainoastaan 'asukasyhdistysaktiivina'. (Tynkkynen 2009c)

kijalle annetaan entistä suurempi valta määrittää tutkimuksen painoarvo (Eskola ja Suoranta 2000: 68–74; Tuomi ja Sarajarvi 2002: 132–134, 141–142).

Naapuriin suunniteltu lastenkotihanke herätti pelkonni etenkin pienen lapsen vanhempana siitä, mitä negatiivista ilmiöitä 7–18-vuotiaiden lastenkoti voi ympäristöönsä tuoda. Edes sosiaaliseen tasavertaisuuteen uskavana ja segregaatiota haitallisena pitävänä tutkijana en ole immuuni näille tunteille. Näitä pelkoja kuitenkin vahvasti Tampereen virkamiesten salaileva toimintatapa: miksi suunnitella hanketta salassa ja pimittää tietoa, jos hankkeen toteuttamiseen ei liity mitään epäilyttäviä? Kanavoin ärtymykseni toimintatapaa kohtaan mielipidekirjoitusten sekä Foorumin organisoimisen kautta, mutta kuten mielipidekirjoituksessa tuon esille, itse hanketta minä ja perheeni emme vastusta.

Lukijalla herää luonnollisesti kysymys: miten erotat yksityishenkilön ja tutkijan roolin tässä tapauksessa, sillä eikö keskustelun herättelemisen omaa intressiä koskevasta aiheesta ole tutkijan vallan väärinkäyttöä? Olisinko suhtautunut eri tavalla rakennushankkeeseen, mikäli asuisin hie-man etäämmällä yleisten rakennusten tontista tai kokonaan omakotialueen ulkopuolella, esimerkiksi kerrostaloalueella? Miten olisin tutkijana suhtautunut mielipidekirjoitusteni kaltaisiin väittämiin? Suunnittelututkimuksen päämääränä on nimittäin pitkään ollut yhteiskunnan heikommassa asemassa olevien oikeuksien edistäminen ja äänen esiin tuominen. Todennäköisesti olisin nähnyt omissa teksteissäni samaa elitismiä ja suvaitsemattomuutta, joista marjaniemeläisiä syytettiin.

Oma positioni hankkeen rajanaapurina tuo siis esiin NIMBY-aktiivisuuden tunteikkaan puolen, jolle harva on immuuni. Lukijan tulkinnan kannalta ongelmalliseksi asetelman tekee kuitenkin se, että vallankäyttöäni ei voi lopulta erotella henkilökohtaisen intressini ja tutkijan tavoitteiden välillä: alleviivaamalla Tampereen viranomaisten menettelytavan arveluttavaa luonnetta voin edistää omaa piilotavoitettani, ettei hanketta toteutettaisi. Aikaisen tiedottamisen ja keskusteluyhteyden avaamisen tapauksessa olisin voinut edelleen puuttua siihen, että hanke on ristiriidassa kaavaperusteluiden kanssa.

Puolustan tutkijan, asukasyhdistysaktiivin ja naapurin roolien hyväksikäyttöä ja esille tuomista juuri position avoimuuden luomalla 'puhtaudella'. Tämän katsauksen tai mielipidekirjoitusteni lukijoille tahdon viestittää, että tavoitteenani on nostaa esiin salamyhkäisen ja pelotteluun pohjaavan

hallintatavan ongelmallisuus juuri vahvan *osallisen* roolin kautta. Minussa siis yhdistyvät naapurin tunteikkaat, yhdistysaktiivin paikallista keskustelua herättävät ja tutkijan suunnitteluprosessia kriittisesti tarkastelevat näkökulmat. Näiden toisi-aan täydentävien roolien kautta onnistun mielestäni antamaan vakuuttavan kuvan prosessin ongelmista sekä muotoilemaan ehdotuksia tulevaisuutta ajatellen. Perusongelmaa – piilotetun vallankäytön mahdollisuutta – se ei kuitenkaan poista, vaikka kuinka väittäisin, että Tampereen avoimen toimintatavan kautta olisin todennäköisesti suhtautunut hankkeeseen myönteisesti.

Tarinan opetus?

Kuntien sosiaalisesti arkaluontoiset ja siten NIMBY-aktiivisuutta tuottavat rakennushankkeet saattavat edetä nopeammin tietoa pimittämällä ja toimimalla minimalistisesti lain edellyttämällä tai mahdollistavalla tavalla kuin avoimin kortein pelaamalla. Juuri tämä on mitä luultavimmin ollut Tampereen virkamiesten strategia, johon hallinnon taiteen evoluutio on menneiden hankkeiden kokemusten kautta heittä ohjannut. Tällä toimintatavalla on kuitenkin riskinsä. Tulevia kaavahankkeita saatetaan vastustaa entistä kiivaammin, mikäli kansalaisten ymmärrys kaavaperustelujen merkityksettömyydestä lisääntyy; jos käy ilmi, että tontille voidaan sijoittaa laaja skaala toimintoja vanhusten palvelutalosta huume-parantolaan ilman naapuruston osallistamista ja kuulemista rakennuslupavaiheessa. Alkuperäinen ongelma on tietysti se, että asiantuntija-kaavoittaja pelaa kaavatermein (yleisten rakennusten tontti), kun taas osalliset kiinnittyvät herkemmin kaavan mahdollistavan toiminnan perusteluihin.

Hankkeessa käytetty hallinnon taide tulee hyvin esille siinä, miten harkittu toimintatapa (tiedon pimittäminen, mykkyys) nivoutuu totuudenmäärittelyyn (arkkitehtien linjaukset ja uhkailut), mutta myös yleisempään hallinnon (aluetta suunnitellut arkkitehti) ja kansalaisyhteiskunnan (omakotiyhdistyksen 'vanha kaarti') yhdessä, diskursiivisesti jakamaan totuuden ja kuuliaisien, kiistoja välttävän kansalaisen identiteettiä. Diskursiivinen vallankäyttö ilmeni silloin, kun minä alueelle vasta muutama vuosi sitten muuttaneena siirryin aiemmin vallinneen osallistumiskehikon ulkopuolelle. Tämä osallistumiskehikko oli jaettu ainakin osan Irjalan omakotiyhdistyksen jäsenten ja Tampereen arkkitehtien kesken. Tässä mielessä tilanne vastaa Marjaniemessäkin koettua ja yhdistyksen kautta ylläpidettyä kommunitarismia (vrt. Kuparinen

2008: 76, 78–79), mutta toisenlaisin vaikuttimin.

Virkamiesten hallintatavan rationaalisuus on kiistaton, kun oletuksena on 'kaikkea uutta vastustava naapuri'. Tällöin hankkeita saadaan toteutettua panttaamalla tietoa valitusaikojen yli. Osallisen ja tutkijan roolissa olleena kuitenkin kannustan kunnallisia päättäjiä ja virkamiehiä tulkitsemaan osallisen käsitteen uudestaan kaavoituksen ja rakennusluvan välimaastossa. Etenkin siinä tapauksessa, mikäli kaavaperustelujen, toisin sanoen kaavan alkuperäisen 'alueelle myynnin', ja tavoiteltavan hankkeen välillä on havaittavissa ristiriitä.

Olisi voinut olettaa, että Tampereella olisi otettu huomioon Marjaniemen paljon uutisoidun ja vaikean tapauksen opit – muun muassa se, että Helsingin kaupunki muutti strategiaansa matalalla profiililla aloittamisesta ('alassa valmistelusta') aikaisessa vaiheessa tiedottamiseen (Kuparinen 2008: 88–89). Tällaisella strategialla kaavan ja rakennusluvan välinen 'musta aukko' voidaan välttää, ja korvata se avoimuuden valolla, jolloin naapureiden tunteikkaita reaktioita ei ainakaan turhaan provosoida sijoittamalla heidät ennakkoolettamuksena 'kaikkea rakentamista vastustavien' lokeroon.

Avoimuutta lisäksi myös asemakaavoitusprosessin terminologian avaaminen osallisille ymmärrettävään muotoon. Tällöin kaikille osapuolille olisi selvää, mitä toimintoja kaava todellisuudessa mahdollistaa. Yleisten rakennusten tontin laillisen määritelmän ja osallistumisprosessissa (ainakin Takahuhdin tapauksessa jälkikäteen tulkittuna) 'pinnalle liimattujen' kaavaperustelujen merkityksellömyyden välillä on selkeä ristiriita, mikä tuottaa vain vastalauseita herättävän kuvan näennäis-demokratiasta.

Alaviite

1. Tämä katsaus on kirjoitettu Suomen Akatemian Valta Suomessa -tutkimusohjelman rahoituksella, osana Tieto/Valta kaupunkikehittämisessä -tutkimusprojektia.

Lähteet

- Dean, Mitchell (1999). *Governmentality. Power and rule in modern society*. Sage, London.
- Foucault, Michel (1991a). Questions of method. Teoksessa Burchell, Graham, Colin Gordon & Miller, Peter (toim.) *The Foucault effect. Studies in governmentality*. The University of Chicago Press, Chicago, 73–86.
- Foucault, Michel (1991b). Governmentality. Teoksessa Burchell, Graham, Colin Gordon & Miller, Peter (toim.) *The Foucault effect. Studies in governmentality*. The University of Chicago Press, Chicago, 87–104.
- Kuparinen, Riitta (2005). "Ei meidän naapuriin". Tapauksittainen tutkimus asukasysteihin suhtautumisesta kehitysvammaisten asuntolan rakentamiseen. *Kotu-tutkimuksia* 3/2005. Kehitysvammaliitto, Helsinki.
- Kuparinen, Riitta (2008). NIMBY-ilmiö 'Tapaus Marjaniemen' valossa. Teoksessa Kopomaa, Timo, Lasse Peltonen & Litmanen, Tapio (toim.) *Ei meidän pihallemme. Paikalliset kiistat tilasta*. Gaudeamus, Helsinki, 56–94.
- Tampereen kaupunki (2000a). Asemakaavan muutos. Ruotula ja Takahuhti. 15.9.2009, <http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/7588/7588.pdf>
- Tampereen kaupunki (2000b). Asemakaava no 7588. Ruotula ja Takahuhti. Rakentamattoman koulutontin muuttaminen vanhusten asuintarkoituksiin, korttelin numeron muutos, Kuusimäenkatu 24 ja 26, Kolarinkatu 1, 3 ja 5. 15.9.2009, <http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/7588/selostus.html>
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Tynkkynen, Veli-Pekka (2009a). Maantieteellisesti spesifi hallintatapa ja aluesuunnittelun valtatutkimus. *Yhdyskuntasuunnittelu* 47:3, 24–37.
- Tynkkynen, Veli-Pekka (2009b). Kiistojen pelko ohjaa suunnittelua. *Aamulehti* 31.3.2009. B16.
- Tynkkynen, Veli-Pekka (2009c). Mykkyys ja pelottelu hallintatapana. *Aamulehti* 29.5.2009. B16.
- Töttö, Pertti (1999). Pirallinen positivismi. Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle. *Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja* 41. Kampus kustannus, Jyväskylä.